

Incursiune în „arta compromisului” de cuplu: violul marital. De la „drepturi masculine” la „obligații feminine”*

Valentina Rujoiu
Universitatea din București

The paper examines the marital rape issue by discussing some of the controversies involved in analyzing this phenomenon. Marital rape as well as wife rape are concepts that many of us find difficult to comprehend because „it is not possible” in a strict legal sense. Furthermore, the available evidence on spousal violence indicates that a number of women are forced into having sexual relations with their husbands through physical abuse or intimidation. The investigation of marital rape is an important topic for social scientists because the effects are severe and life-long.

Keywords : marital rape, domestic violence, intimate partner violence, battered women

Cuvinte-cheie : viol marital, violență domestică, violența dintre parteneri, femei maltratate

Violul marital reprezintă o problemă cu care se confruntă majoritatea femeilor victime ale violenței domestice. Cu toate acestea, femeile victime nu au beneficiat de sprijinul și înțelegerea familiei și comunității deoarece acest act nu a fost recunoscut din perspectivă legală, culturală sau profesională. În acest context, „fenomenul persistă, chiar se extinde și, ceea ce este îngrijorător, continuă să fie invalidat, ceea ce are grave implicații și consecințe asupra victimelor” (J.A. Bennice și P.A. Resick, 2003, 228).

Din punct de vedere al invalidării legale, discuția pornește de la „contextul istoric care a generat stipularea existenței unei astfel de situații într-un act legal. Astfel, primul document în care este amintit violul marital s-a înregistrat în anul 1736” (*idem*, 229). În acea perioadă, ministrul justiției britanice Sir Matthew Hale, preciza în lucrarea *The History*

of the Pleas of the Crown (1736) faptul că „soții nu sunt vinovați de viol comis asupra soțiilor care, prin căsătorie, consimt și se implică dăruindu-i-se în acest fel soțului” (*ibidem*). Cunoscută din acel moment drept „doctrina Lordului Hale”, aceasta oferea soților „protecție legală” în cazul în care săvârșeau un astfel de act. Plecând de la un argument legal din doctrina sa, Lordul Hale nu a fost susținut în această teorie ce implică un caracter irevocabil și care oferă o dispensă incontestabilă (M.A. Small și P.A. Tetreault, 1990). Deși au existat rețineri, doctrina Lordului Hale a găsit susținere legală în Statele Unite ale Americii, care, în anul 1857, a acordat dispensa în cazul *Commonwealth versus Fogarty* (V.R. Barshis, 1983).

Susținerea unanimă a dispensei, în contextul violului marital, s-a prefigurat la mijlocul secolului al XVIII-lea ca urmare a teoriei

*. Sintagma „drepturi masculine, obligații feminine” a fost avansată și utilizată de dr. Doina Ștefana Săucan și prof. univ. dr. Aurora Liiceanu în discuțiile și convorbirile pe această temă, fiind analizată de primul specialist amintit într-un material aflat în curs de publicare, *Drepturi masculine, obligații feminine : violul marital*.

propuse de Blackstone care stipula inseparabilitatea, mai ales din punct de vedere fizic și sexual a celor doi soți. Potrivit teoriei, căsătoria îi anula femeii dreptul de a avea propria identitate pentru simplul motiv că devenea proprietatea soțului. Iată ce scria Blackstone în lucrarea apărută în 1765, *Commentary on the Laws of England* (1765) : „Soțul și soția sunt din punct de vedere legal o singură persoană. Existența legală a soției este suspendată pe durata căsătoriei și este încorporată în cea a soțului... Dacă soția este ofensată, ea nu poate acționa fără a primi acordul soțului ei” (*apud* J.A. Bennice și P.A. Resick, 2003, 229). Interesant de reținut este și aspectul referitor la interpretarea și analiza violului în perioada guvernată de teoria lui Blackstone. Astfel, actul de viol era considerat a fi unul de denigrare și ofensă adus nu integrității trupului și psihicului femeii, cât mai ales bărbatului căruia îi aparținea : soț, logodnic, tată sau celui care deținea tutela acesteia. Iată de ce, în conformitate cu dreptul comun, soțul nu putea fi acuzat și era imposibil de demonstrat actul prin care își viola „proprietatea”.

Teoriile mai sus menționate, fundamentate pe dreptul comun, au contribuit decisiv la elaborarea concepției/mentalității conform căreia bărbatului îi erau rezervate puterea și decizia de a organiza și influența arena publică și politică, în timp ce femeii îi revenea sarcina de a coordona, cu acordul și în raport cu hotărârile soțului, viața de familie ce alcătuia sfera intimă, privată a bărbatului. În acest context, familia și proprietatea particulară aparțineau în totalitate bărbatului iar femeia era o verigă asupra căreia bărbatul avea putere deplină. În condițiile în care soțiile erau percepute și considerate proprietatea partenerilor de viață, elaborarea unor legi care să promoveze autonomia femeilor era de neconceput prin prisma faptului că afectau și restrângeau iremediabil controlul și autonomia bărbatului.

Toate circumstanțele menționate reprezintă principalele motive care au determinat invalidarea legală a acestei forme de violență domestică exercitată împotriva femeii. În astfel de condiții este explicată aderarea

societății/comunității la aceste principii care promovau ignorarea și toleranța unor aspecte sociale ce nu necesitau atenția justiției sau a opiniei publice deoarece reprezentau apanajul vieții private de familie. Astfel se argumentează evitarea acestui subiect tabu și „descurajarea legislației din mai multe state de a reveni, analiza și chiar de a renunța la această dispensă” (*apud* J.A. Bennice și P.A. Resick, 2003, 229). Cu toate aceste argumente ancorate în sistemul legislativ deficitar, dar considerat a fi perfect în mentalitatea patriarhală și tradiționalistă fundamentată pe principii „sănătoase” de funcționare, în anul 1889 este legiferat primul act legislativ în Statele Unite, care stipulează dreptul femeilor la propria identitate. *Married Women's Property Act*, garanta dreptul femeilor de a avea propriul venit și de a-și păstra salariul și economiile realizate prin activități în afara gospodăriei, fără a cere acordul și permisiunea soțului. Pentru prima oară, femeile aveau dreptul de a-și administra singure proprietatea. Prin intermediul acestui act legislativ, femeile nu mai erau considerate (cel puțin din punct de vedere teoretic) „proprietățile” bărbaților. În acest context, violul marital nu mai putea fi analizat și interpretat potrivit doctrinelor descrise anterior, astfel încât nu mai reprezenta un act imposibil de a fi demonstrat din perspectivă legislativă. Neincriminarea acestuia, în mod direct, a dus la invalidarea din perspectivă legală a violului marital în Statele Unite pentru aproape încă un secol. Modificările aduse legii privind posibilitatea și dreptul femeii de a divorța și anula contractul de căsătorie, au reprezentat premisele elaborării unor legi privind problematica violului marital. Astfel, în intervalul 1970-1980, legislația care incrimina abuzurile sexuale a fost revizuită și au fost incluse și precizate distinct acte precum sexul anal și oral. Modificările aduse de-a lungul timpului în legislația referitoare la problematica divorțului sau a violului, dar și acte special elaborate în vederea recunoașterii drepturilor femeilor precum *Actul privind dreptul la proprietate al femeilor căsătorite* (*Married Women's Property Act*), nu au avut ca rezultat

imediat renunțarea la dispensa cu privire la violul marital.

Astfel de inițiative legislative au reprezentat totuși argumente pragmatice care au contribuit la eradicarea aspectelor de ordin juridic și rațional ce constituiau fundamentarea în fapt a dispensei violului marital. Anul 1974 reprezintă punctul declanșator care a determinat-o pe avocata Laura X să inițieze o adevărată cruciadă menită să incrimineze practicarea sexului forțat în cadrul instituției căsătoriei. Principalul argument invocat de către avocată era reprezentat de faptul că, în acel moment, în SUA, violul marital nu era inclus în categoria delictelor. Aceeași avocată atenționează opinia publică în anul 1976, făcând cunoscut cazul lui Judy Hartwell acuzată de uciderea soțului. Procesul desfășurat în Michigan și prezidat de către judecătorul Victor Baum a fost primul de acest gen datorită pledării cauzei lui Judy Hartwell, care și-a acuzat soțul de viol, într-o perioadă în care asemenea acte nu erau incluse în sfera delictelor. „Chiar și în acea perioadă, era de neconceput ca soția să aibă dreptul de a spune „nu” soțului, mai ales în ceea ce privește «îndatoririle conjugale». Prin decizia pe care a luat-o, judecătorul Baum a spulberat secole îngrădite de convenții și obiceiuri care dictau supunerea soțiilor în fața propriilor bărbați, iar binecunoscutul dicton „o femeie măritată trebuie să nu iasă din cuvântul soțului” a fost ignorat (L. X, 1999, 1067). Un an mai târziu, în anul 1977, Consiliul Național al Femeilor Evreice (*The National Council of Jewish Women*) a elaborat și înaintat o rezoluție în care se stipula anularea dispensei violului marital, având drept argument „o lege evreiască în care se preciza dreptul femeii căsătorite de a refuza întreținerea relației sexuale fără acordul acesteia” (*ibidem*). În anul 1978, Laura X fondează *The National Clearinghouse on Marital and Date Rape* ca parte a *Women's History Library* în Berkeley, California. În acea perioadă, violul marital era considerat „delict în cinci state americane”. Acest context a fost favorizat datorită primei dezbateri publice pe revocarea dispensei violului marital. Punctul de plecare l-a cons-

tituit cazul lui John Rideout, „primul soț din SUA căruia i s-a intentat proces sub acuzația de viol marital. A fost achitat și, după ce și-a cerut scuze în public; Greta, soția sa, s-a reîntors împreună cu fiica lor în vârstă de patru ani. Cu toate acestea, John a redevenit violent, iar soția împreună cu fiica au fost ajutate de centrul de criză destinat acestei probleme deschis în cadrul HCMDR (*The National Clearing House on Marital and Date Rape*)” (L. X, 1999, 1067). Deși dezno-dământul l-a reprezentat achitarea soțului agresiv, mediatizarea acestui caz, datorită pledoariei avocatei Laura X, a constituit tragerea primelor semnale de alarmă, fiind conștientizate efectele devastatoare ale acestei problematice incluse în sfera aspectelor imposibil de a fi abordate și demonstrate. Aceeași avocată demarează în 1979, în statul California, o campanie de conștientizare și sensibilizare socială care se soldează, în același an, cu abrogarea dispensei violului marital ce devine, din punct de vedere juridic, delict. Însă, „cruciada” avocatei nu se încheie aici. Elaborându-și o metodologie pragmatică, Laura X (1999) participă la campanii publicitare în care abordează, în mod direct, consecințele ireversibile produse de ignorarea și negarea existenței acestei probleme. Astfel de campanii s-au desfășurat la New York (1980), Florida (1984), Virginia (1984), Georgia (1985), Nebraska (1986) și Irlanda (1987). Totodată, devine consultant la *National Center for Women and Family Law* și la *Center for Constitutional Law*. Începând din anul 1979, ține prelegeri în colegiile americane, campusuri studențești, face turul Statelor Unite, apare la televiziune, organizează prima conferință mondială dedicată violului marital la St. Louis și o a doua conferință la Des Moines (ambele în anul 1983). Realizează *Legislation and Litigation Session* din cadrul *National Conference on Women and the Law*. De asemenea, este coordonatoare seminarului cu aceeași temă pentru *Academy of Criminal Justice Sciences* (*idem*, 1069).

Astfel, în urma acestor eforturi constante ale avocatei Laura X, pe parcursul a două

decenii, o serie de state își modifică legislația prin includerea problematicii violului marital. Succesul real este înregistrat în anul 1986, prin legiferarea actului care abrogă dispensa violului marital în statele federale intitulat *Federal Sexual Abuse Act*. Reacțiile adverse nu au întârziat să apară. În acest context, senatorul Jeremiah Denton a afirmat în plenul congresului: „La naiba, când te măriți, trebuie să te aștepți să ai parte de sex” (*apud* L. X, 1999, 1070). În perioada 1993-1994, Laura X pledează, prin intermediul mass-mediei, în timpul emisiunii *Today Show* împotriva lui John Bobbitt, care a fost achitat de acuzația intentată de către soția acestuia, Lorena Bobbitt: viol marital. Ridiculizându-l pe Rush Limbaugh, care a pledat pentru achitarea lui John Bobbitt, avocata Laura X concluzionează că decizia femeilor din juriu care au achitat soțul abuziv se datorează în principal faptului că nu au judecat situația cu empatie și nu s-au gândit, nici măcar un moment, că oricând s-ar putea afla în locul Lorenei Bobbitt. În acest context, avocata americană a dezvoltat conceptul „sindromul femeii bătute” (1994) care s-a materializat în faptul că verdictul „nu se face vinovat din motive de nebunie temporară” nu reprezintă un argument demn „de luat în seamă și care să poată asigura achitarea agresorului” (*ibidem*). După 12 ani de campanie, în care a susținut dreptul femeii căsătorite de a spune „nu” soțului, pe 5 iulie 1993, statul Carolina de Nord, ultimul din cele 50 de state (nu se cunoaște situația Alaskăi și a Hawaii-ului), a decretat prin lege că violul marital este considerat un delict. În aceeași zi, Laura X s-a adresat senatorilor din statul Carolina de Nord: „Domnilor senatori, dacă nu doriți să schimbați această lege, va trebui să luăm legea în propriile mâini”.

În anul 1995, la Beijing, toate țările reprezentate în cadrul Conferinței Femeilor din Națiunile Unite (*U.N's Women's Conference*) au votat pentru rezoluția care le garanta soțiilor dreptul de a refuza cererile de natură sexuală cu care nu erau de acord, dar pe care soții le impuneau (Vaticanul s-a abținut)

[...]. În 1996, avocata din SUA a ajutat la publicarea unor declarații susținute și elaborate de către liderii catolici, presbiterieni, penticostali, islamici, evrei și budiști din Los Angeles în care soții care își violaseră soțiile deveneau vinovați în fața instanței [...] Din anul 1996, 16 state au abrogat total dispensa în raport cu violul marital și 33 de state au abrogat-o parțial precizând însă cu claritate excepțiile: este vorba despre acele situații în care nu este utilizată forța, iar potențialele victime se află în imposibilitatea de a consimți sau nu actul sexual din cauza unor probleme de natură psihică [...] Această dispensă cu caracter parțial este valabilă și în situația persoanelor care trăiesc în uniune consensuală pe teritoriul statelor Connecticut, Iowa, Minnesota, Virginia de Vest. În 1998, Delaware este ultimul dintre state care acceptă revocarea dispensei. Deși reformele de ordin legislativ au ajutat victimele, în primul rând, din perspectivă informațională, precum și a faptului că propriul denunț era acceptat, totuși, din punct de vedere legal, violul marital nu este încă serios analizat comparativ cu celelalte forme de viol. Legile consideră că violul marital implică un delict minor determinat, într-o anumită măsură, și de condiția socială a femeii” (L. X, 1999, 1073, 1074, 1975-1077).

Prin urmare, cultura și valorile sociale influențează, în mod direct, gradul de toleranță față de violența domestică exercitată împotriva femeii iar, în ceea ce privește problematica violului marital, acest aspect este negat și ignorat (D.G. Kilpatrick *et al.*, 1988; C.M. Monson *et al.*, 1996; R.L. Shotland și Goodstein, 1992; J.P. Sullivan și D.L. Mosher, 1990; F. Kaganas, 1990). M.K. Kirkwood și D.K. Cecil (2001) au realizat o analiză a tendințelor actuale din cultura americană în raport cu manifestarea și evoluția violenței în relația intimă, mai ales în contextul violului. Folosind un eșantion de 469 de studenți, cei doi cercetători americani au concluzionat că există o incompatibilitate evidentă între violul marital și violul săvârșit de o persoană necunoscută, atât în ceea ce privește desfășurarea actului

propriu-zis, cât și a consecințelor. Majoritatea studenților incluși în eșantion au considerat violul marital un subiect utopic.

Un studiu similar este realizat de Candice M. Monson *et al.* (2000) pe un eșantion alcătuit din 200 de studenți. Cercetarea a investigat atât aspectul calitativ al relației dintre cei doi parteneri, cât și sentimentele de autoblamare ale soției. Cercetătorii consideră că principalii factori care alimentează relația tensionată sunt cei doi soți, prin exercitarea unei influențe reciproce, favorizând astfel apariția circumstanțelor premergătoare actului în sine. În acest mod, rezultatele studiului au evidențiat o diferență insignifiantă a cauzelor care preced și determină producerea atât a violului marital, cât și a celui săvârșit de o persoană necunoscută victimei. Prin urmare, în ambele cazuri, femeia este considerată cauza principală responsabilă în ceea ce privește comiterea violului.

Analiza psihosociologică a violului marital

Din punct de vedere psihosociologic, analiza conceptului a fost inițiată la începutul anilor '70. În acea perioadă, cercetările axate pe această temă au stârnit numeroase controverse, principalul argument constând în faptul că violul marital nu era definit și nu era stipulat din punct de vedere legal. Mai mult decât atât, femeia nu putea fi violată de către soț, din moment ce delictul de viol era definit ca fiind forțarea de a întreține relații sexuale, iar căsătoria implică, printre altele, tocmai întreținerea unor astfel de relații. Prin urmare, dacă soții își forțează soțiile să întrețină relații sexuale, chiar utilizând violența fizică, discutăm de viol? Răspunsul la o astfel de întrebare nu putea fi admis decât făcându-se apel la definiția și analizarea conceptului de viol. Astfel, A. Media și K. Thompson (1974) considerau că violul reprezintă „orice act forțat de a întreține relații sexuale exercitat de o persoană asupra altei persoane”. Cei doi cercetători emit ipoteza că și „bărbatul

poate fi victima unui viol comis de o femeie”, precum și victima unui viol comis de un alt bărbat (relațiile homosexuale din închisori). În studiul axat asupra relațiilor sociale specifice tribului Gussi, L.A. Levine (1959) elaborează o definiție a violului în contextul valorilor culturale. Din acest punct de vedere, „bărbatul utilizează coerciția pentru a supune femeia și, astfel, au loc relațiile sexuale”. Potrivit dicționarului Webster's New Collegiate (1975), violul constă în „relația sexuală întreținută de către un bărbat și o femeie fără a exista consimțământul acesteia, bărbatul recurgând la forță” (*apud* R.J. Gelles, 1977, 340).

Deși studiile efectuate în acea perioadă au atras atenția asupra importanței și necesității modificării legislației, dar și asupra efectelor negative care rezultă prin prisma abordării conservatoare și tradiționaliste a unui astfel de subiect, invalidarea violului marital a continuat să persiste aproape un deceniu după 1970. În prezent, schimbările care există în raport cu această temă se datorează, cu siguranță, psihosociologilor și asistenților sociali, care au reușit să demonstreze faptul că o problemă privată, precum cea a violului marital, reprezintă de fapt o problemă socială care nu poate fi prevenită și soluționată decât cu și prin societate. Deși în prezent violul marital este incriminat din punct de vedere legal, există încă numeroase voci care iau în derâdere și consideră „pierdere de vreme” acest lucru. Încă persistă stereotipurile de gen și de sex care consideră „soția o proprietate a bărbatului care îi conferă acestuia dreptul permanent de a întreține relații sexuale cu aceasta din momentul în care femeia spune «DA»” (New York Radical Feminists, 1975). Un alt aspect deosebit de important prin care argumentez necesitatea studierii acestui aspect al violenței domestice constă în efectele pe care le implică violul marital asupra condiției femeii. În același timp, studiile axate pe violența intimă dintre parteneri evidențiază că „între 6% și 46% dintre femei raportează faptul că au fost supuse unor tentative sau unor raporturi sexuale forțate, agresorul fiind fie soțul, fie

partenerul de viață” (R. Jewkes *et al.*, 2002). Cu toate acestea, din punct de vedere statistic, violența sexuală este subraportată, astfel încât gravitatea pe care o implică nu este reprezentată corespunzător. Cauzele neraportării sunt multiple, dar cea mai importantă rezultă din ideologia omniprezentă în majoritatea culturilor, care consideră „femeia un bun al bărbatului”. Acest aspect este responsabil pentru neputința femeii de a analiza obiectiv abuzurile exercitate asupra ei de către partener și, mai mult, de a se autoînvinovăți pentru această stare de fapt.

Iată de ce, în abordarea conceptului de viol marital este indicat ca analiza să fie axată pe două paliere de cercetare. Pe de-o parte, se impune ca atenția să se concentreze asupra relației victimă-abuzator iar, pe de altă parte, trebuie luat în considerare un indicator deosebit de important deoarece reprezintă un element al abuzului sexual: „puterea”, specifică rolului de gen masculin. Din perspectiva relației victimă-abuzator, în cazul violului, este binecunoscută supoziția conform căreia femeile sunt de obicei atacate de necunoscuți atunci când se află în locuri întunecoase sau mai puțin frecventate. Această situație s-a dovedit a fi însă mai degrabă un mit sau o prejudecată decât un fapt ce poate fi confirmat de realitate. Din acest punct de vedere, una dintre primele cercetări întreprinse de M. Amir (1971) cu privire la *pattern*-urile specifice contextului care favorizează comiterea unui viol, a evidențiat că 48% dintre victime știau cine este agresorul. Pauline Bart (1975, *apud* R.J. Gelles, 1977, 341), în urma aplicării a 1070 de chestionare, a constatat că „5% dintre femei au fost violate de către rude, 4% de către soți, 1% de către partenerul intim și 3% de către foștii parteneri. Prin urmare, 8,4% dintre femeile cuprinse în eșantion, victime ale violurilor, au fost în relații intime cu abuzatorii [...] 12% dintre femei au fost victime ale violului comis de partenerul cu care se întâlneau și 23% de către necunoscuți. Astfel, mai puțin de jumătate dintre femei (41%) au fost victime ale violului săvârșit de către un necunoscut” (*ibidem*). Același autor remarcă faptul că

relația violator (cunoscuți, iubiți, foști iubiți, soți) – victimă poate fi, de multe ori, un zid de nepătruns, iar violul reprezintă o „călătorie a puterii și nu a pasiunii”. Și S. Brownmiller (1975) considera violul „atât un act de ostilitate îndreptat de bărbați împotriva femeilor, cât și o exercitare a puterii asupra femeilor”. La aceeași concluzie ajunge și J. Seites (1975) care afirmă că „violul marital este actul prin care soțul își manifestă puterea și controlul asupra soției”. Potrivit lui W.J. Goode (1971), familia este un sistem care funcționează în acord cu dinamica puterii. Astfel, cercetătorul emite ipoteza care susține faptul că multitudinea resurselor și „implicit a forței de care dispune un individ, influențează decisiv modalitatea în care el utilizează această putere” (*apud* R.J. Gelles, 1977, 342). Cu alte cuvinte, cu cât dispune mai mult de prestigiu social, este apreciat și valorizat de societate, cu atât va fi mai puțin probabil ca acesta să devină un individ violent în cadrul familiei. Prin urmare, violența exercitată de către un bărbat asupra familiei este generată de frustrarea acumulată prin prisma ineficienței acestuia pe piața muncii; violența exercitată în cadru intim îi va produce un sentiment de compensare și îi va restabili, pentru o perioadă de timp, respectul față de sine. Astfel se explică și frecvența cu care se repetă scenele de violență.

Irene H. Frieze (1983) atrage atenția asupra importanței pe care o implică modalitatea de interviuare a victimelor violenței maritale, deoarece unele nu sunt pregătite să admită că sunt victime. Cercetarea s-a desfășurat în cadrul unui proiect destinat femeilor căsătorite, victime ale abuzului fizic, motivele constând în asocierea și interdependența pe care o generează abuzul fizic în raport cu dinamica sexuală a cuplului (I.H. Frieze, 1983, 546). Specialista americană evidențiază, în acest context, faptul că 35% dintre femeile victime ale abuzului fizic s-au confruntat și cu violul marital. În același timp, acest procent s-a modificat ajungând la 56% în momentul în care, pe parcursul aplicării interviului, nu a fost folosit cuvântul viol, iar referirea la acest aspect a fost

exprimată prin intermediul sintagmei „sexul este neplăcut pentru soție fiindcă este forțată să întrețină relații sexuale” (*ibidem*).

În ceea ce privește factorii cauzali care determină prevalența violului marital, cercetătoarea americană îi clasifică în funcție de două aspecte. Pe de-o parte, trebuie luați în considerare acei factori care pot oferi un răspuns la întrebarea „cine este răspunzător pentru recurgerea la viol: soția, soțul sau caracteristicile/evoluția relației?”. Este sigură însă – și a fost demonstrată – prezumția ce relevă faptul că acele femei care se consideră răspunzătoare pentru majoritatea abuzurilor soțului vor fi „mult mai puțin motivate în a cere protecție sau de a apela la servicii de consiliere” (I.H. Frieze, 1983, 536). Pe de altă parte, trebuie să se țină cont de acele cauze care determină ca această situație să aibă un caracter temporar astfel încât, odată cu trecerea timpului să dispară. În același timp, se impune identificarea acelor factori responsabili de caracterul permanent al manifestării violului marital. În acest context, s-a constatat că cele mai pertinente cauze explicative cu privire la generarea violului marital „tind să învinovățească soția. Astfel, cea mai des întâlnită explicație constă în refuzul soției de a întreține relații sexuale cu partenerul”. În condițiile în care soțul consideră că este normal ca soția să accepte relația sexuală atunci când îi propune, „atunci el se va simți îndreptățit să o violeze și nu va fi afectat de lipsa *feedback*-ului oferit” (I.H. Frieze, 1983, 538). Această cauză reprezenta principalul argument pe care soții îl foloseau împotriva soțiilor și care era susținut și de legislație în condițiile în care violul marital era invalidat. Totodată, aceeași cauză a reprezentat punctul de pornire care a generat modificarea legislației ce a permis validarea violului marital ca reprezentând un act criminal îndreptat împotriva femeii. O altă cauză, ce justifică violul marital și pledează pentru comportamentul bărbatului, este reprezentată de infidelitatea soției. Argumentul susține și recurgerea soțului la abuz fizic. Diana Russell (1980, *apud* I.H. Frieze, 1983, 538) consideră că „acest argument este folosit de soț chiar

și în condițiile în care soția a fost victima unui viol săvârșit de o persoană necunoscută acesteia; în asemenea condiții, bărbații consideră că soția merită să i se aplice o corecție asemănătoare” (Tabelul 1). În categoria factorilor responsabili de caracterul permanent al recurgerii la viol de către soț sunt stipulate lipsa sentimentelor, a dragostei (parteneriei), respingerea bărbaților în general.

Există și cauze care învinovățesc soțul pentru recurgerea la asemenea acte. Cea mai des amintită constă în consumul de alcool/droguri. Din perspectiva cauzelor care favorizează caracterul permanent al manifestării violului sunt specificate predilecția și satisfacția pe care o simte bărbatul atunci când îmbină violența cu sexualitatea (M.D. Pagelow, 1977), dar și problemele de natură emoțională și sexuală. În ceea ce privește cauzele violului marital generate de dinamica relației, ceea ce implică responsabilitatea ambilor parteneri, cea mai des întâlnită constă în „incompatibilitatea” de caracter, dar și sexuală a soțului și soției (*apud* I.H. Frieze, 1983, 538).

Shannon-Lee Meyer *et al.* (1998, 418) au realizat un studiu în care au supus analizei modul în care s-a manifestat, pe parcursul căsniciei, agresivitatea sexuală a bărbaților. Informațiile au fost colectate pe baza relațiilor soțiilor. Eșantionul cercetării a fost alcătuit din 252 de cupluri cărora, în prealabil, le-a fost acordată consiliere maritală la Clinica Universitară de Terapie Maritală (Universitatea de Stat din New York). În paralel, s-a utilizat un număr de 53 de cupluri reprezentând grupul de control. În primul rând, se impunea o calitate pozitivă a relației de cuplu datorită absenței abuzurilor exercitate de parteneri pe parcursul căsniciei. Totodată, pentru a fi eligibil, grupul de control avea aceiași indicatori cu cele 252 de cupluri în care abuzurile sexuale și fizice le-au determinat pe soții să solicite intervenția de specialitate (psihologi, asistenți sociali). Astfel, atât grupul de control cât și eșantionul supus investigației „înregistrau aceeași medie de vârstă, nivel al veniturilor și al educației, precum și numărul de ani de căsnicie” (S-L.

Tabelul 1. *Explicații causal-ipotetice ale violului marital*

	Factori permanenți	Factori probabili	Factori instabili
Vina este a soției	A fost violată în trecut Nu răspunde din punct de vedere sexual. Nu își mai iubește soțul. Este distantă față de bărbați.	Nu este suficient de afectuoasă cu partenerul.	Refuză să întrețină relații sexuale. A fost violată de o persoană străină. Este infidelă.
Responsabilitatea cuplului	Orientările sexuale sunt diferite. Nu sunt compatibili. Soțul nu își respectă soția.	Au probleme de comunicare.	
Vina este a soțului	Are probleme de natură emoțională. Îi place să recurgă la forță/violență. Este alcoolic. Este maniac sexual. Consideră că este dreptul lui ca soț.	Nu este empatic cu soția. Simte nevoia să își dovedească bărbăția/virilitatea.	A fost instabil d.p.d.v. emoțional. A fost sub influența băuturilor alcoolice.

Sursa : după I.H. Frieze, 1983, 537.

Meyer *et al.*, 1998, 418). Eșantionul inclus în cercetare a fost divizat în trei subgrupuri în funcție de intensitatea abuzurilor fizice exercitate de partener în ultimul an. Din acest punct de vedere, primul subgrup alcătuit din 62 de cupluri a fost inclus în categoria violenței moderate (*moderately violent*) deoarece actele agresive ale soțului s-au limitat la împingeri, îmbrânceli, palmui, control excesiv, aruncări de obiecte. Cuplurile incluse în categoria violenței excesive (*severely violent*) au fost în număr de 107. În acest context, acțiunile agresive ale soțului au constat în lovituri de picioare sau pumni aplicați soției, sugrumarea acesteia, mușcarea partenerului, viol, amenințarea sau chiar utilizarea cuțitului ori a armei. Al treilea subgrup a fost format dintr-un număr de 83 de cupluri, fiind inclus în categoria nonviolentă (*non-violent clinic subgroup*) datorită faptului că soțiile au afirmat că, în ultimul an, soții nu au comis nici un act de violență împotriva lor.

„Comparativ cu grupul de control și subgrupul nonviolent, cuplurile incluse în categoria violenței extreme s-au caracterizat printr-un nivel scăzut al educației și al veniturilor anuale. Totodată, bărbații din subgrupul violenței extreme erau mai tineri decât cei incluși în subgrupul nonviolent. Nu în cele din urmă, bărbații din categoria violenței moderate au înregistrat un nivel mai scăzut al educației față de bărbații incluși în subgrupul nonviolent. Nu au fost înregistrate diferențe semnificative, din punct de vedere demografic, între subgrupul caracterizat de violență moderată și cel inclus în categoria violenței severe” (S-L. Meyer *et al.*, 1998, 419).

Rezultatele studiului au concluzionat că bărbații care utilizează coerciția sexuală în cuplu se caracterizează printr-un comportament psihologic agresiv, iar bărbații care au tentative sau chiar își violează soțiile se manifestă printr-un comportament caracterizat de agresivitate fizică. Totodată,

„Intimidarea psihologică și coerciția pot îmbrăca numeroase forme, incluzând tacticile sexuale abuzive. Astfel se explică faptul că bărbații care își violează soțiile manifestă o multitudine de comportamente agresive care cresc în intensitate. De fapt, în domeniul psihopatologiei este generalizată teorema care susține că, în orice caz clinic, problemele cresc din perspectiva severității (de exemplu, consumul de alcool/droguri, simptomatologie depresivă, simptome de anxietate) putând ajunge, cel mai probabil, la consecințe dramatice. Pe baza acestei similarități, putem aprecia că, în cazul în care actele agresive de factură fizică vor crește în intensitate, probabilitatea ca și agresivitatea sexuală să se intensifice este demnă de a fi luată în calcul” (S-L. Meyer *et al.*, 1998, 430).

Și această cercetare susține că abuzurile sexuale exercitate de soț asupra partenerei se manifestă, de cele mai multe ori, în relațiile în care există agresivitate fizică.

„Viol marital” versus „act sexual nedorit”

În multe societăți violul marital este validat din punct de vedere legal, ceea ce a însemnat o evoluție uriașă în recunoașterea acestui aspect al violenței domestice ca reprezentând o reală problemă socială cu multiple și serioase efecte, atât asupra victimelor cât și a întregii familii. Rămâne însă un alt aspect al violului marital care nu poate fi incriminat din cauza dificultăților de probare/demonstrare. Mai precis, este vorba despre definirea a doi termeni și distingerea clară a implicațiilor acestora. Pe de-o parte, trebuie luat în considerare termenul de „viol marital”, iar pe de altă parte, termenul de „act sexual nedorit”. În prima situație am constatat că violul marital este însoțit, de cele mai multe ori, chiar precedat, de abuzul fizic. Cea de-a doua situație, a actului sexual nedorit de către femeie implică o acceptare tacită a acesteia, care este percepută de către partener drept dorință sau modul de manifestare al soției în

timpul actului sexual. În cele mai multe situații, membrii familiei și soțul nu cunosc problemele cu care se confruntă soția sau motivele care o determină să adopte o astfel de atitudine. Totodată, „actele sexuale nedorite” nu sunt însoțite de acte fizice violente, fapt pentru care Betty Friedan (1963) le-a numit „probleme care nu pot fi definite” (*problem that has no name*) și care reprezintă o constantă a „frustrărilor femeilor căsătorite din anii 1950 care, zeci de ani au fost subiecții activităților sexuale coercitive, dar nu au putut să le definească. Este evident că nu poate fi utilizat termenul de viol deoarece, în ochii societății, ai sistemului legislativ sau chiar ai soțiilor care s-au confruntat cu astfel de probleme, lipsesc două elemente esențiale actului de viol, și anume forța fizică și lipsa consimțământului” (*apud* K.C. Basile, 1999, 1039). În acest context, David Finkelhor și Kersti Yllö (1985) au realizat o clasificare a acestor acte sexuale cu caracter coercitiv, identificând patru tipologii : coerciția socială, coerciția interpersonală, amenințarea prin abuzul fizic și coerciția fizică. Astfel, coerciția socială se fundamentează pe stereotipurile de gen și sex specifice fiecărei culturi care promovează imaginea rolului de soție. De exemplu, există situații când o femeie, prin prisma datoriei de soție, întreține relații sexuale cu soțul său „din obligație”. Acest tip de coerciție reprezintă un efect al principiilor și normelor responsabile cu funcționarea celor mai importante instituții : justiția, religia sau instituția căsătoriei. Pe de altă parte, sintagma „a fi o nevastă bună” trebuie învățată, în timp ce bărbatul așteaptă demonstrarea practică a sântagmei. Acest lucru este asimilat de ambele părți deopotrivă pe parcursul procesului de socializare. Trebuie reținut faptul că în acest tip de coerciție nu întâlnim abuzul fizic, ci utilizarea de către soț a unor strategii de șantaj emoțional, precum amenințarea soției cu infidelitatea, accesul restrâns sau chiar total la orice tip de resurse, precum cea financiară sau manifestarea unor sentimente ca mânia și nemulțumirea dacă soția nu dorește să întrețină relații sexuale. Ultimele două tipuri

de acțiuni sexuale coercitive sunt interdependente și sunt recunoscute ca fiind forme de viol. Coerciția fizică implică abuzul fizic asupra soției, abuz care precede actul sexual. Acest tip de coerciție urmează un tipar clasic : îmbrâncirea, lovirea și imobilizarea partenerii pentru a întreține relații sexuale. David Finkelhor și Kersti Yllö (1985) consideră că toate cele patru tipuri de coerciții reprezintă forme de relații sexuale forțate, însă doar ultimele două pot fi considerate forme de viol marital.

Având ca punct de plecare tipologia propusă de cei doi autori mai sus menționați, Kathleen C. Basile (1999) realizează o cercetare în care își propune să analizeze coerciția socială și interpersonală în vederea cunoașterii acelor resorturi care le determină pe unele femei să accepte întreținerea de

relații sexuale cu partenerul, deși nu își doresc acest lucru. În acest context, este utilizat conceptul de „viol consimțit” (*rape by acquiescence*) și definit ca „orice contact sexual nedorit, dar pe care femeia acceptă să-l aibă cu soțul sau partenerul [...] Este o formă de viol care, de obicei, nu implică utilizarea de către soț a forței fizice, lipsa consimțământului soției și/sau împotrivirea fizică a soției” (K.C. Basile, 1999, 1040). Studiul a utilizat rezultatele obținute în urma aplicării în profunzime a 41 de interviuri semistructurate cu femei care au afirmat că au întreținut relații sexuale cu soțul/partenerul, deși nu au dorit acest lucru. Pentru a se stabili circumstanțele care generează producerea acestor situații, subiecților li s-a cerut să răspundă în raport cu diferite scenarii (Tabelul 2) care pot provoca

Tabelul 2. *Itemii coerciției sexuale din sondajul de opinie la nivel național prin telefon din primăvara anului 1997*

Întrebare introductivă

Unele femei întrețin relații sexuale cu soțul sau partenerul, chiar și atunci când nu doresc acest lucru, iar altele nu s-au confruntat cu astfel de situații. Ați întreținut vreodată relații sexuale cu soțul sau partenerul, deși nu ați dorit să faceți acest lucru ?

Scenarii care prezintă diferite tipuri de coerciții

În cele ce urmează, vă voi prezenta câteva circumstanțe. Vă rog să vă gândiți la cele mai recente sau curente relații pentru a răspunde la următoarele întrebări. Gândindu-vă la partenerul actual sau cel mai recent, ați întreținut vreodată relații sexuale cu acea persoană chiar și în situațiile în care nu ați dorit acest lucru ?

Coerciție „mai puțin severă”

Gândiți-vă dacă soțul sau partenerul a dorit să întrețină relații sexuale cu dvs. în schimbul unor acțiuni precum banii cheltuiți pentru a vă cumpăra un cadou sau invitația pe care v-a adresat-o pentru a petrece o cină deosebită.

1. V-ați gândit că este de datoria dvs. să faceți sex cu soțul sau partenerul dacă el dorește acest lucru ?
2. După o situație romantică precum un masaj al spatelui sau un sărut prelungit.
3. După ce soțul sau partenerul v-a rugat neconștient să întrețineți relații sexuale.

Coerciție „severă”

4. După ce soțul sau partenerul v-a adresat cuvinte care v-au intimidat sau v-au umilit pentru a vă determina să întrețineți relații sexuale.
5. În urma amenințărilor că vă lovește dacă nu sunteți de acord să întrețineți relații sexuale.
6. După ce soțul sau partenerul a utilizat forța și v-a obligat să acceptați să întrețineți relații sexuale.

manifestarea unor astfel de acte. Scenariile au fost alcătuite astfel încât diferitele tipuri de coerciții cresc în intensitate.

În urma analizei interviurilor, Kathleen C. Basile (1999, 1045) a constatat că „deși contextele în care actele sexuale nedorite se desfășoară sunt diferite, rezultatele demonstrează că, în cele mai multe cazuri, reacțiile femeilor sunt similare; mai mult de jumătate (24 de femei, adică 59%) au afirmat că pe parcursul derulării relației cu partenerul au întreținut relații sexuale deși nu au dorit acest lucru. Cu alte cuvinte, femeile au acceptat tacit să întrețină relații sexuale deși partenerul nu a utilizat abuzul fizic și, de cele mai multe ori, fără ca să existe o discuție cu privire la dezinteresul afișat de soție”. În acest context, cercetătoarea a identificat cinci forme de acceptare tacită. Prima este situația în care „sexul nedorit devine dorit”; acest tip de acceptare este specific acelor relații în care femeia nu inițiază actul sexual, nu se opune dar, ulterior, participă împreună cu partenerul. De aceea este considerată de către cercetătoare una dintre cele „mai puțin severe” forme de coerciție sexuală, pentru că reprezintă rezultatul unui context romantic. Există însă și situații în care femeile recurg la această formă de acceptare pentru a-și mulțumi partenerul, deși ele nu împărtășesc aceleași senzații. Acest tip de acceptare este întâlnit mai ales în cazul acelor relații considerate a fi „fericite și sănătoase din punctul de vedere al femeilor”. Al doilea tip de acceptare tacită a fost intitulat „este de datoria mea”. După cum sugerează sintagma, această formă este denumită de David Finkelhor și Kersti Yllö (1985) coerciție socială și „izvorăște din credințele religioase care susțin că este de datoria soțiilor să își mulțumească soții” (K.C. Basile, 1999, 1047). Acest tip de acceptare tacită este întâlnit în majoritatea căsnițiilor considerate de către femei „relații reușite”. Interesant este că prevalența acesteia este extinsă chiar și în cazul fostelor relații și căsniții în care partenerele s-au confruntat și cu formele severe de coerciție sexuală, respectiv abuzul fizic sau forțarea de a întreține

relații sexuale prin prisma violului fără cruțare (*battering rape*). Efectele asupra femeii sunt dezastruoase nu numai din perspectiva sănătății fizice și sexuale, cât mai ales din perspectiva echilibrului psihic. Într-un astfel de context, soțiile devin simple executante, roboți care își adaptează comportamentul în funcție de atitudinile și solicitările soților pentru a preîntâmpina eventualele reacții negative sau agravarea comportamentului violent manifestat de către parteneri. Femeile incluse în această ultimă categorie își pierd în timp propria identitate, care este înlocuită cu un comportament artificial creat în funcție de intensitatea abuzului exercitat de către partener. Totodată, victimele acestei forme severe de coerciție sexuală dezvoltă sentimente de autoînvinovărire și autoculpabilizare față de situația dificilă în care se află.

Identificarea și argumentarea acestor forme de coerciție sexuală reprezintă o bază deosebit de importantă pentru literatura de specialitate. Principala justificare constă în faptul că ușurează procesul de înțelegere față de transformarea, odată cu trecerea timpului, a acelor relații care inițial implicau forme mai puțin severe de coerciție în situații cu grave implicații. În același timp, reprezintă un pas important în schimbarea percepției față de rolurile ce-i revin soției în momentul implicării în relația matrimonială. Nu în ultimul rând, reprezintă o modalitate de abordare a acestui subiect sensibil care nu se fundamentează exclusiv pe teoriile feministe, oferind astfel ambelor părți drepturi și obligații egale.

O serie de cercetări (L.K. George *et al.*, 1992; D.G. Kilpatrick *et al.*, 1992; M.P. Koss *et al.*, 1988; S.E. Ullman și J.M. Siegel, 1993; L.S. Williams, 1984; C.A. Ewoldt *et al.*, 2000) au evidențiat faptul că relația victimă-abuzator are un rol major în ecuația raportării victimei în ceea ce privește asaltul sexual, dar și în ceea ce privește solicitarea ajutorului serviciilor sociale și medicale. Astfel, cu cât relația victimă-abuzator este mai apropiată, cu atât va fi mai puțin probabil ca victima să solicite ajutorul. Această ipoteză se verifică mai ales în cazurile

de viol marital. Din acest punct de vedere, Patricia Mahoney (1999) a condus un studiu centrat pe dinamica solicitării de către victimă a ajutorului reprezentat de poliție, serviciile sociale sau medicale. Informațiile necesare desfășurării cercetării au fost furnizate de către *National Crime Victimization Survey*, care le-a colectat anual, în perioada 1992 – 1994, din aproape 50 000 de familii. Aceste date au fost făcute publice în august 1996 de către Biroul de Statistică Judiciară (*Bureau of Justice Statistics*) și de Consorțiul Interuniversitar pentru Cercetări Politice și Sociale (*Interuniversity Consortium for Political and Social Research*). „Eșantionul final a fost alcătuit din 201 cazuri, incluzându-le pe acelea în care victimele asalturilor sexuale erau femei cu vârstele peste 18 ani, precum și cazuri în care victimele aveau sub 18 ani, astfel încât acestea au fost considerate cazuri de abuz sexual asupra copilului [...] Cazurile de atac sexual au fost grupate în mai multe categorii: violul propriu-zis, tentativă de viol, atac sexual cu implicații grave și atac sexual cu implicații mai puțin grave” (P. Mahoney, 1999, 999). În categoria abuzatorilor maritali (*marital offenders*), cercetătoarea a inclus soții și foștii soți ai victimelor, iar în ceea ce privește abuzatorii cunoscuți de către victimă (*acquaintance offenders*) au fost incluse toate persoanele cunoscute de către femeie, excluzând soții, prietenii intimi sau foștii soți ori prietenii, precum și rudele. În categoria abuzatorilor necunoscuți (*stranger offenders*) au fost incluse persoanele pe care victima le cunoaște doar din vedere sau îi sunt necunoscute (P. Mahoney, 1999, 1000). Studiul întreprins a evidențiat faptul că victimele violului marital sunt mult mai predispuse la confruntarea cu violul propriu-zis, spre deosebire de victimele violului săvârșit de persoane cunoscute sau străine. Din punctul de vedere al repetării abuzurilor sexuale, „victimele violului marital au experimentat incontestabil un număr mai mare al abuzurilor sexuale comparativ cu celelalte victime. Mai precis, 9% dintre victimele violurilor comise de străini și 12% dintre victimele violurilor comise de cunoscuți au experi-

mentat mai mult de un atac similar în decurs de șase luni consecutive, comparativ cu 65% dintre victimele violului marital” (P. Mahoney, 1999, 1003).

Și acest studiu a întărit rezultatele cercetărilor anterioare cu privire la rata mică în ceea ce privește sesizarea abuzurilor sexuale de către victimă la poliție, cât și în ceea ce privește solicitarea ajutorului serviciilor sociale și medicale. Astfel, din cele 201 cazuri investigate, doar 15% au solicitat intervenție medicală, 20% au contactat poliția, 21% au primit ajutor din partea serviciilor sociale, iar 42% dintre victime au solicitat ajutorul la cel puțin una dintre cele trei forme de sprijin social (poliție, servicii medicale, servicii sociale). Îngrijorător este însă că 58% dintre victimele incluse în eșantion nu au solicitat ajutorul nici unei forme de sprijin social. Și în acest context, victimele violului marital au înregistrat cea mai scăzută rată în ceea ce privește solicitarea ajutorului, atât din punct de vedere juridic, cât și din punct de vedere medical și social (P. Mahoney, 1999, 1005).

Din perspectiva barierelor care intervin în contextul în care femeile doresc să apeleze la serviciile sociale sau de consiliere, cercetătorii (L.F. Hadeed și N. El-Bassel, 2006; S.E. Ullman și S.M. Townsend, 2007) au constatat că majoritatea acestor obstacole sunt de ordin extern, precum lipsa banilor, a timpului necesar interacțiunii cu astfel de servicii, a nesiguranței în ceea ce privește sprijinul oferit de către acestea. În ciuda campaniilor de mediatizare și de sensibilizare a opiniei publice cu privire la problematica violenței domestice și a serviciilor sociale centrate pe această temă, majoritatea victimelor abuzurilor domestice se confruntă cu o lipsă acută de informații în ceea ce privește rolul acestor servicii, nu știu cum să le contacteze, nu știu încotro să se orienteze și nu cunosc oportunitățile pe care le implică interacțiunea cu aceste forme de sprijin social formal. Din perspectiva serviciilor medicale, obstacolele sunt de natură logistică, precum imposibilitatea găsirii unor soluții cu privire la situația în care sunt implicați copiii. Femeile care necesită intervenție medicală nu au în

grija cui să lase copiii, mai ales în contextul violenței partenerului. Totodată, există situații când tocmai partenerul abuzator le împiedică pe aceste femei să ceară ajutorul serviciilor medicale.

În cercetarea inițiată de M. Fugate *et al.* (2005), un procent de 6% din femei (25) consideră că este dificil să contacteze serviciile medicale ; 8% dintre victimele eșantionului au precizat o serie de bariere care le-au împiedicat să raporteze poliției cazurile în care partenerii le-au abuzat. Unele dintre femei au spus că nu au știut unde să sune sau, pur și simplu, nu știau că poliția poate interveni într-o astfel de situație. Alte femei nu au apelat la sprijinul poliției tocmai pentru că partenerii sau alte rude erau ofițeri de poliție. Astfel, din start, era eliminată orice posibilitate de a solicita ajutorul acestui tip de serviciu ; 17 femei au mărturisit că le-a fost frică să contacteze poliția din cauza partenerului care le-a amenințat cu abuzuri viitoare sau chiar cu moartea dacă apelează la poliție. În raport cu obstacolele indicate de către victime în ceea ce privește interacțiunea de natură informală (vorbitul cu un prieten, vecin, rudă), cea mai invocată cauză este reprezentată de izolarea victimei față de contactul cu orice formă de sprijin social. În alte cazuri victimele precizează că, deși doresc să împărtășească unei persoane situația cu care se confruntă, nu găsesc înțelegerea pe care o caută pentru simplul motiv că „nu

este persoana potrivită”, „nu e treaba nimănui să asculte pe altcineva” sau este o problemă care aparține vieții intime. Majoritatea femeilor se confruntă cu sentimente de rușine, jenă, frica de a nu fi blamate pentru faptul că își expun viața personală. Toate aceste bariere evidențiază, într-o manieră sugestivă, tacticile și strategiile de izolare ale partenerilor abuzatori care reușesc, în acest fel, să dezvolte victimelor sentimente de autoculpabilitate (M. Fugate *et al.*, 2005, 299).

Putem spune că multe dintre victimele violenței domestice nu cunosc rolul și importanța pe care o au serviciile de asistență socială, de consiliere, cele juridice și medicale. Faptul se datorează, în multe comunități, neintegrării adecvate a serviciilor de asistență socială și consiliere specializate pe problematica violenței domestice, iar numărul asistenților sociali nu este suficient sau nu sunt specialiști pentru a interveni în astfel de situații complexe. Prin urmare, eficiența serviciilor sociale centrate pe problematica violenței domestice în general și pe diferitele forme de abuz exercitat împotriva femeii, în particular, trebuie evaluată în contextul serviciilor destinate victimelor. Din acest punct de vedere, atenția trebuie să fie îndreptată asupra serviciilor de asistență socială, care au un rol primordial atât în ceea ce privește prevenția, cât și în ceea ce privește intervenția propriu-zisă.

Bibliografie

- Amir, M. (1971). *Patterns of forcible rape*. Urbana, Illinois : University of Chicago Press.
- Barshis, V.R.G. (1983). The question of marital rape. *Women's Studies International Forum*, 6, 4, 383-393.
- Basile, K.C. (1999). Rape by Acquiescence : The Ways in Which Women „Give in” to Unwanted Sex With Their Husbands. *Violence Against Women*, 5, 9, 1036-1058.
- Bennice, J.A. și Resick, P.A. (2003). Marital rape. History, Research, and Practice. *Trauma, Violence, & Abuse*, 4, 3, 228-246.
- Bergen, R.K. (1996). *Wife rape : Understanding the response of survivors and service providers*. Thousand Oaks, CA : Sage.
- Finkelhor, D. și Yllö, K. (1985). *License to rape : Sexual abuse of wives*. New York : Holt, Rinehart & Winston.
- Frieze, Irene H. (1983). Investigating the Causes and Consequences of Marital Rape. *Signs*, 8, 3, 532-553.

- Fugate, M., Landis, L., Riordan, K., Naureckas, S. și Engel, B. (2005). Barriers to Domestic Violence Help Seeking Implications for Intervention. *Violence Against Women*, 11, 3, 290-310.
- Gelles, Richard J. (1977). Power, Sex, and Violence: The Case of Marital Rape. *The Family Coordinator*, 26, 4, 339-347.
- George, L.K., Winfield, L. și Blazer, D.G. (1992). Sociocultural factors in sexual assault: Comparison of two representative samples of women. *Journal of Social Issues*, 48, 1, 105-125.
- Goode, W.J. (1971). Force and violence in the family. *Journal of Marriage and the Family*, 33, 624-636.
- Hadeed, L.F. și El-Bassel, N. (2006). Social Support Among Afro-Trinidadian Women Experiencing Intimate Partner Violence. *Violence Against Women*, 12, 8, 740-760.
- Jewkes, R., Garcia-Moren, C. și Sen, P. (2002). *Sexual violence* (pp. 149-181). World Report on Violence and Health. Geneva: World Health Organization.
- Kilpatrick, D.G., Best, C.L., Saunders, B.E. și Veronen, L.J. (1988). Rape in marriage and in dating relationship: How bad is it for mental health? *Annals of the New York Academy of Sciences*, 528, 335-344.
- Kilpatrick, D.G., Edmunds, C.N. și Seymour, A.K. (1992). *Rape in America: A report to the nation*. Charleston, SC: National Victim Center.
- Kirkwood, M.K. și Cecil, D.K. (2001). Marital rape: A student assesment of rape laws and the marital rape exemption. *Violence Against Women*, 7, 1, 1234-1253.
- Koss, M.P., Dinero, T.E., Seibel, C.A. și Cox, S.L. (1988). Stranger and acquaintance rape: Are there differences in the victim's experience. *Psychology of Women Quarterly*, 12, 1-24.
- Meyer, Shannon-Lee, Vivian, Dina și O'Leary, Daniel K. (1998). Men's Sexual Aggression in Marriage. Couples' Reports. *Violence Against Women*, 4, 4, 415-435.
- Mahoney, P. (1999). High Rape Chronicity and Law Rates of Help-Seeking Among Wife Rape Survivors in a Nonclinical Sample. Implications for Research and Practice. *Violence Against Women*, 5, 9, 993-1016.
- Monson, C.M., Byrd, G.R. și Langhinrichsen-Rohling, Jennifer. (1996). To have and to hold: Perceptions of marital rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 11, 3, 410-424.
- Monson, C.M., Langhinrichsen-Rohling, J. și Binderup, T. (2000). Does „No” Really Mean „No” After You Say „Yes”? *Journal of Interpersonal Violence*, 15, 11, 1156-1174.
- New York Radical Feminists. (1975). *Rape: The first sourcebook for women*. New York: New American Library.
- Pagelow, M.D. (1977). *Secondary Battering: Breaking the Cycle of Domestic Violence*. San Francisco: American Sociological Association.
- Russell, D.E. (1990). *Rape in marriage*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Săucan, D. (2007). *Drepturi masculine, obligații feminine: violul marital*. Material în curs de publicare.
- Shotland, R.L. și Goodstein, L. (1992). Sexual precedence reduces the perceived legitimacy of sexual refusal: An examination of attributions concerning date rape and consensual sex. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 6, 756-764.
- Small, M.A. și Tetreault, P.A. (1990). Social Psychology, „marital rape exemptions”, and privacy. *Behavioral Sciences & the Law*, 8, 141-149.
- Sullivan, J.P. și Mosher, D.L. (1990). Acceptance of guided imagery of marital rape as a function of macho personality. *Violence & Victims*, 5, 4, 275-286.
- Ullman, S.E. și Siegel, J.M. (1993). Victim-offender relationship and sexual assault. *Violence and Victims*, 8, 121-134.
- Ullman, S.E. și Townsend, S.M. (2007). Barriers to Working With Sexual Assault Survivors: A Qualitative Study of Rape Crisis Center Workers. *Violence Against Women*, 13, 4, 412-443.
- Williams, L.S. (1984). The classic rape: When do victims report? *Social Problems*, 31, 459-467.
- X, Laura. (1999). Accomplishing the impossible: An advocate's notes from the successful campaign to make marital and date rape a crime in all 50 U.S. states and other countries. *Violence Against Women*, 5, 9, 1064-1081.